

MONAHISMUL ROMÂNESC SUB DICTATURA COMUNISTĂ ÎNTRE ANII 1950-1959

Ierom. Cosma GIOSANU

1. Acțiunea autorităților de diminuare a numărului călugărilor

Pentru conducătorii și susținătorii regimul comunist, preoții, credincioșii practicanți și monahii erau un real obstacol în calea declaratei *construirii a socialismului*. Obsesia puternicilor lumii din acel moment era adoma obsesiei lui Nero¹ și a altor împărați din epoca primară a Bisericii, care vedeau în creștini un pericol public. Acești persecutori susțineau că simpla existență a creștinilor provoacă „mânia cerului”, care, înfuriat, trimitea cataclisme și nenorociri în lume. Pentru masa de manevră a comunismului, care nu avea nici un fel de valori, majoritatea ridicându-se din noroiul societății, monahii erau întruchiparea sfidării: o arătare permanentă a micimii și suficienței lor, erau oglinda ce le arăta pururea chipul urâciunii. Pe comuniștii materialişti îi irita libertatea monahilor, dezlipirea lor de condiționarea materiei – lucru considerat de neiertat! Lipsind condiționarea, acești nou-înstăpâniți ai lumii erau puși în postura ingrătă de a nu ști de unde să apuce și să zdrobească această lume, neînțeleasă pentru ei și care, deși tăcută, îi muștra. Ei, care voiau să controleze totul, se confruntau cu o situație și cu o lume care le scăpa cumva.

Cine erau cei ce sfidau controlul? Erău oameni, desigur. Chiar mai firavi fizic, mai vulnerabili. Monahii, cei care îmbracă chipul creștinului desăvârșit, erău cei ce părăsiseră toate pentru Dumnezeu. Ei căutau să dobândească mântuirea, urcând, una câte una, treptele desăvârșirii creștine, având ca dreptar împlinirea sfaturilor evanghelice (Mt. 12, 50; 19, 12, 21, 28). Ei recunoșteau un singur Stăpân și Lui I se închinău. Prin aceasta se dovedeau de necontrolat. Și atunci, cum nu se puteau lupta bărbătește cu această lume *rebelă*,

¹ Împărat roman care a domnit între 54-68, primul și unul dintre cei mai cruzi persecutori ai creștinilor.

căci nu știau ce înseamnă să lupte bărbătește, comuniștii au hotărât că monahii trebuie compromiși.

Această tactică este veche și a fost mereu actualizată în istorie de către hienele istoriei, hienele popoarelor, care s-au ivit, după timp, la orice popor și la orice vreme. Lupta mârșavă s-a dus și se duce în istorie de către cei născuți scopiți la minte. Și istoria este plină de ei, de oameni care compromit și murdăresc ceea ce nu pot să priceapă sau să stăpânească. Dar, din perspectivă istorică, se va dovedi că, asemenea urâtelor animale cărora li se aseamănă, îndeplinesc un ingrat rol de sanitari: cei care ascundeau cancere duhovnicești s-au ales, căldiceii și oscilanții au fost ajutați *să se lămurească*, iar cei hotărâți ca aurul în topitoare s-au lămurit și acum mulți sunt în visteria cea scumpă a lui Dumnezeu. Experiențele lămuritoare sunt necesare în viața fiecărui om, mai ales pe tărâm duhovnicesc, *căci până nu sunt cercat nu știi cine sunt, nu știi ce voi face*.

La mijlocul anilor '50, în condițiile în care măsurile anticatolice diminuaseră capacitatea de rezistență a cultelor greco-catolic și romano-catolic, autoritățile comuniste și-au îndreptat atenția cu precădere spre mănăstirile ortodoxe văzute ca principale „focare ale reacțiunii”. După cum se vede din faptele lor, comuniștii s-au antrenat, au experimentat mai întâi pe cultele mici, pentru a avea succes cu Biserica Ortodoxă, cu care anticipau o luptă grea și de lungă durată. Încă din anul 1948, organele represive își intensificaseră acțiunile de supraveghere a mănăstirilor². Aceste acțiuni erau legate și de faptul că, începând din acel an, Mișcarea Națională de Rezistență, organizație anticomunistă, a găsit sprijin în multe mănăstiri și schituri din întreaga țară. Aceasta se petrecea imediat după abdicarea forțată a Regelui Mihai, în decembrie 1947. Documentele păstrate o dovedesc din plin. Astfel, colonelul Gheorghe Arsenescu a primit binecuvântarea și a depus jurământul în Mănăstirea Cetățuia din zona Câmpulung Muscel, starețul Pimen Bărbieru oferindu-i sprijin moral și material. Organizația de rezistență a generalului Carlaonț a fost sprijinită, mai bine de doi ani, de starețul Mănăstirii Tismana, Gherasim Iscu. La Schitul Boureni de lângă Pașcani, starețul

² Arhiva Ministerului Cultelor, Studii, dos. 85, vol. 5, *Cuprinde referate, studii asupra organizării Monahismului. Situația statistică a asociației religioase. Statistica mănăstirilor și schiturilor ortodoxe existente în orașe, 1949*, (359 file); dos. 85, vol. 11, 1949, *Cuprinde referate și rapoarte ale inspectorilor asupra mănăstirilor și schiturilor ortodoxe din țară, 16 martie 1949* (94 file). (Mulțumiri doctorandei Anca Maria Șincan pentru accesul la aceste documente).

Vartolomeu Bodoașcă participa activ în anii 1950-1951, la acțiunile organizației subversive *Frontul Patriei*, alături de soții Hris și Mahu Constantin. Organizația *Gărzile Decebal* avea punct de sprijin în călugărul Martinian Conuș de la Mănăstirea Slatina, arestat în anul 1951. Cazuri asemănătoare sunt consemnate în documente din arhiva fostului Minister de Interne, documente care fac trimitere și la alte mănăstiri precum Arnota, Horezu, schiturile Rarău, Durău, Mușuroaiele și multe altele³. Toate acestea demonstrează că BOR și monahismul s-au împotrivit dintru început totalitarismului ateu, sprijinind grupările naționale de rezistență, regăsindu-se în ele în lupta împotriva subjugării naționale prin intermediul comunismului, care masca identitatea celor ce făceau raptul cel mai sălbatic. În acei ani, oameni ai Bisericii precum Bartolomeu Anania, Benedict Ghiuș, Sandu Tudor (Ieroschim. Daniil), Andei Scrima, Arsenie Papacioc, Dumitru Stăniloae, Roman Braga, Alexandru Mironescu și mulți alții erau sub observația organelor de Securitate pentru motivul că, sub masca activităților religioase, au creat asociația clandestină *Rugul Aprins*, la care au aderat tineri din institutele de învățământ superior din București și Iași. Aceștia au și fost arestați și închiși, încercându-se fără succes „reeducarea” lor, pentru a fi folosiți apoi în acțiunea agresivă de destabilizare și compromitere a Bisericii.

Într-un material informativ al Securității din 10 noiembrie 1948 se arăta că în România ființează 176 de mănăstiri, deservite de 5941 călugări. Aceste mănăstiri fie sunt situate în orașe, aproape de biserici, școli sau alte locuri publice, ceea ce făcea supravegherea lor foarte dificilă, fie sunt situate în regiuni izolate care permiteau adăpostirea unor elemente certate cu legea⁴. Securitatea își făcea probleme că, în zonele cu un număr ridicat de mănăstiri, activitatea antiguvernamentală era mult mai acută. În concepția oficialităților, mănăstirile ortodoxe reprezentau un pericol și prin faptul că aveau o anumită autonomie, fiind înzestrate cu instalații tehnice: mori, motoare și dinamuri întrebuițate la producerea energiei electrice, gatere, ateliere de țesătorie și de fierărie etc.

Numărul mare de călugări era un coșmar al partidului comunist, după cum rezultă din mai multe note informative și referate ale

³ C. Aioanei, C. Troncotă, *Contra „armatei negre a călugărilor și călugărițelor”*, în „Magazin Istoric”, an XXX, nr. 1(346)/1996, p.18, republicat în „Vestitorul Ortodoxiei”, iulie 1996.

⁴ Cristian Vasile, *Mănăstirile în perioada comunistă*, în „Altarul Banatului”, an. XI, nr. 7-9, iulie-septembrie 2000, p.165.

Securității. Aceste materiale informative consemnează faptul că măsurile adoptate de guvern, precum naționalizarea și confiscarea unor terenuri ale mănăstirilor, nu au reușit să determine scăderea numărului de monahi, întrucât conducerea Bisericii Ortodoxe a creat o nouă bază materială prin înființarea așa-ziselor cooperative meșteșugărești din mănăstiri⁵.

Faptul că autoritățile erau preocupate obsedant de problema mănăstirilor reiese dintr-un studiu elaborat în anul 1953 de Ministerul Cultelor, direcția *Studii*, intitulat *Considerații generale asupra monahismului*⁶. Acest studiu face o incursiune în istoria monahismului, care este cercetat din perspectiva materialismului istoric și a „democrației populare”. Aici se face o istorie succintă monahismului românesc și o prezentare generală a monahismului, a evoluției în timp și spațiu. Autorul studiului consideră că monahismul ortodox are un nivel cultural scăzut. „Monahii ortodocși fiind mistici, prin aceasta au multă putere de influență în masele țărănești, din care se și recrutează în cea mai mare măsură. Mănăstirile sunt retrase, cele mai multe în munți, departe de pulsațiile lumii civile și ale vieții sociale. Ei sunt rămași în urmă, incapabili să facă față stadiului evoluat al cunoștințelor, în general fără cultură, aproape ignoranți, la nivelul țăranilor din care se și recrutează. Au mentalitatea preștiințifică și mistică. În general, nici ca organizare, nici ca nivel și ca putere de acțiune n-au ținut pasul cu vremea. Simpatiile lor politice au tins tocmai către partidele cu concepții retrograde, obscurantiste și reacționare. Așa că nu e de mirare că o parte dintre ei au activat efectiv în mișcarea legionară. După 23 august 1944, monahii rămân și mai în afara ritmului vremii. Mulți dintre ei, sub influența mentalității înapoiate și a îndrumării strâmt naționaliste și antisovietice din trecut, s-au manifestat ca fiind ostili regimului. Un număr oarecare dintre ei sunt arestați. Se înregistrează fenomenul retragerii în călugărie a unor intelectuali ai vechiului regim”⁷.

Deci erau atât de ignoranți, încât reușeau, prin dotări tehnice făcute chiar de ei, să aibă autonomie economică (sistem economic autarhic) și rămâneau țărani chiar și după ce se descoperea că un număr important de călugări provenea din rândul intelectualității!!! Cât despre comuniști, nu se poate spune despre vreunul că provenea din aristocrație sau intelectualitate...!

⁵ *Ibidem*, p.166.

⁶ Arhiva Ministerului Cultelor, direcția de studii, *Considerații generale asupra monahismului*, dos. ms. Nr. 85, vol 11, inv. nr. 27, anul 1953.

⁷ *Ibidem*, p. 9.

Autorul face o comparație a monahismul ortodox cu cel catolic, în acest sens documentul menționând: Spre deosebire de ortodocși, monahii catolici sunt dinamici și cu scopuri ofensive, se amestecă direct în viața socială. Sunt ofensivi, instalați la orașe, permanent preocupați să fie la înălțimea stadiului de evoluție a lumii, pe care urmăresc să o domine. Sunt culți și preocupați să imprime în toate sectoarele tezele catolicismului și ale idealismului. Au și azi încă pretenția de a cenzura întreaga cultură. Ambițiile lor în țara noastră au fost mari. Ei au contribuit în cea mai mare măsură la forma șovină și strâmtă a naționalismului în Ardeal și tot ei, prin școlile deschise burgheziei în general, au infiltrat acesteia credința în superioritatea catolicismului. Organizarea lor e foarte strânsă, cu disciplină, ridicați ca nivel intelectual, fanatici, cu un sistem de legătură între ei și cu Papa, de care țin direct, foarte bine pus la punct. Abilitatea lor, fățarnicia și reaua lor credință sunt proverbiale”⁸. La 22 octombrie 1955, lui Alexandru Drăghici⁹ i se prezenta un referat intitulat *Măsuri în problema mănăstirilor de pe teritoriul R.P.R.* Se

⁸ *Ibidem*, p. 10.

⁹ Alexandru Drăghici – cel mai longeviv și mai puternic ministru de interne comunist (1952-1965) și, în același timp, principalul contracandidat al lui Ceaușescu la succesiunea lui Dej. În dosarul pe care i-l pregătiseră pentru un proces ce n-a avut loc niciodată, fostele lui victime îl fac vinovat de moartea tuturor marilor oameni politici ai României interbelice, de lichidarea tuturor rivalilor, șefilor săi pe linie de partid și a lui Lucrețiu Pătrășcanu, de distrugerea și anihilarea intelectualității, de moartea oamenilor nevinovați prin muncă forțată, frig, înfometare și tortură, la canal, la Pitești și Gherla, de încarcerarea și moartea celor care nu-și plătiseră cotele sau se împotriviseră colectivizării, de deportări și încarcerări administrative. „Numărul victimelor pe care le are pe conștiință trece de o sută de mii.” El însuși, care obișnuia să vorbească despre sine la persoana a treia ca pentru a-și obiectiva cu modestie meritele, recunoștea că „Drăghici a frânt coloana vertebrală, a zdrobit, a nimicit, a stârpit întreaga reacțiune și pe toți dușmanii de clasă”. Nu există o biografie a lui Drăghici, cu excepția celei schițate de Mircea Chirițoiu, din care rezultă că omul acesta, atât de puternic, avea doar patru clase elementare. Faptul că a plecat de la o condiție atât de modestă pare să-i fi dat o nemăsurată încredere în sine și în sentimentul că are un destin special. Aceluiași autor îi datorăm și un portret moral: *era un om grosolan, primitiv și îngâmfat. Era ușor de corupt și manipulat în cele mai importante decizii de o soție abtială după glorie, putere și bani. Intrigant, cinic și slugarnic.* Nu a avut în toată existența decât un Dumnezeu, pe Dej. I se pun în seamă 400-500 de mii de arestări. Nimeni nu poate nici măcar aproxima numărul celor morți. Știm doar că i se datorează intrarea în închisoare, pentru delikte politice, a 13 600 de oameni, câți au fost eliberați între 1960-1964. Are „meritul” de a fi românizat aparatul de Securitate, condus până atunci de alogeni. A dispărut din România în octombrie 1991 și s-a refugiat în Ungaria, unde a obținut, mulțumită originii etnice a soției sale, azil politic. Se pare că, deși adăpostit în Ungaria, la fiica lui, spaima târzie îl îmbolnăvise

pare că la originea acestui referat a stat studiul amintit mai sus, elaborat în anul 1953, referatul prezentat lui Drăghici fiind doar o reformulare și o prescurtare a studiului respectiv. În opinia autorilor documentului, înainte de 23 august 1944 mănăstirile au avut un rol antipopular și antisocial, constituind focare ale organizației legionare și puncte de sprijin ale regimurilor burghezo-moșierești. După această dată, ele au „continuat activitatea lor antipopulară prin lupta împotriva regimului, această activitate fiind accentuată și mai mult în urma afluenței elementelor dușmănoase, care caută, și în unele locuri au reușit, să extindă influența lor asupra unui număr însemnat de credincioși, în special în rândul țăranilor mai înapoiți, aceasta concretizându-se atât prin creșterea numărului celor ce intră în mănăstiri, cât și prin numărul ridicat al celor ce participă la hramuri și sărbători religioase¹⁰.

Pentru a înlătura aceste manifestări, autorii referatului îi propuneau ministrului Drăghici trei soluții, toate având o serie de „avantaje” și „dezavantaje”. Prima soluție, considerată cea mai radicală, consta în desființarea mănăstirilor prin preluarea și trecerea în proprietatea statului a clădirilor, terenurilor, utilajelor etc. Călugării și călugărițele urmau să se întoarcă la casele lor, iar pentru mănăstirile considerate monumente istorice se propunea trecerea lor în subordinea Academiei R.P.R. Prin aplicarea acestei soluții se urmărea obținerea a două avantaje principale: desființarea punctelor de concentrare a „elementelor dușmănoase” și lipsirea de ajutor moral și material a elementelor reacționare din țară, sprijin pe care îl primeau din partea mănăstirilor.

Autorii raportului îl asigurau pe Drăghici că „soluția” propusă se bucura și de sprijinul unui număr de țărani care „ar fi putut beneficia”, într-un fel sau altul, de pe urma desființării mănăstirilor. *Vezi cazul Agapia¹¹ cu repercursiuni grave până în prezent. Alți*

pe bătrânul asasin de dromomanie și, în panică, s-ar fi pregătit tot timpul pentru o iminentă plecare, bătăndu-și picioarele pe mânecile vestonului și încercând să îmbrace pantalonii drept veston. A murit la 13 decembrie 1993, la puțin timp după ce autoritățile maghiare au refuzat cererea de extrădare formulată de guvernul român, cu argumentul prescrierii crimelor de care era acuzat. (Doina Jela, *Lexiconul Negru*, editura Humanitas, București, 2001, pp.103-105).

¹⁰ C. Aioanei, C. Troncota, *Desființați mănăstirile – un ordin care nu a mai sosit*, în „Magazin Istoric”, an XXXII, nr. 8 (377)/1998, p. 29.

¹¹ În prezent, mănăstirea se confruntă în instanță cu o serie de procese intens mediatizate în mass-media, pentru a-și proteja vatra mănăstirii. Pe pământul din vatra mănăstirii (spațiul din imediata apropiere, care înconjură sfântul locaș) comuniștii

„beneficiari” urmau să fie călugării și călugărițele atrași în producție, care „abia așteptau să fie izbăviți și scoși de sub influența elementelor dușmănoase”¹². Ministrul Drăghici însă a sesizat dezavantajele, mult mai numeroase, care au fost calculate și prezentate de către subordonații săi. Aceștia au tras concluzia că desființarea mănăstirilor ar fi fost urmată de răspândirea „elementelor dușmănoase” în toate zonele țării, ceea ce ar fi condus la imposibilitatea urmăririi lor, mai ales că agentura din mediul rural nu garanta sesizarea din timp a eventualelor „acțiuni dușmănoase” pe care acestea le-ar întreprinde. Pe de altă parte, desființarea mănăstirilor era percepută ca o lovitură dată Bisericii Ortodoxe, păcat cu care nici măcar Securitatea nu părea dispusă, pentru moment, să se încarce. Raportul atrăgea atenția că „starea de înapoiere politică și culturală a majorității credincioșilor nu garantează succesul acestei măsuri”, ci, din contră, poate da naștere la tulburări, întrucât majoritatea mănăstirilor sunt dispuse în locuri izolate, multe dintre acestea neputând fi folosite ca școli, spitale sau case de nașteri etc. Conștienți că situația politică internațională nu era propice unei asemenea măsuri, a abandonat această „soluție” și a propus o altă variantă¹³.

Pentru a înlesni înțelegerea în ansamblu a gândirii, metodelor și tacticii folosite de regim, în încercarea de a diminua și desființa monahismul la mijlocul secolului al XX-lea, am considerat necesar a prezenta în paralel, *soluțiile* celor două documente amintite, emise de autoritățile comuniste.

În studiul din 1953, ca *primă soluție*, se propunea: „prima atitudine ar fi aceea de a-i lăsa așa cum sunt, cu speranța că forța lor va slăbi pe măsură ce trecerea țării spre socialism va aduce o creștere a nivelului cultural al maselor. Ar fi pentru ei (monahii) o condiție neprielnică, deoarece, pe de o parte, ar pierde influența asupra maselor, iar pe de alta, numărul celor care se îndreaptă spre călugărie ar scădea”. Dar tot ei își puneau problema că „a lăsa ca acest proces să se petreacă de la sine, fără supraveghere din partea Statului, înseamnă

au construit diferite imobile care perturba viața duhovnicească de aici. Urmașii actuali ai acelor profanatori ateï, sub masca așa zisei democrații, continuă în forță acțiunea inițiată de regimul comunist, eliberând titluri de proprietate diferitor persoane în vatra mănăstirii. Scopul nedeclarat al acestora este de a produce discordie și tulburare, dar mai cu seamă de a lovi și discredita monahismul și Biserica.

¹² C. Aioanei, C. Troncotă, *Desființați Mănăstirile – un ordin...*, art. cit., p. 29.

¹³ *Ibidem*, p. 30.

să lăsăm și posibilitatea unor surprize. Faptul seamănă în parte cu soluția integrării pașnice a burgheziei în socialism”¹⁴.

În referatul lui Drăghici (1955), se propunea a doua variantă de diminuare a influenței mănăstirilor asupra maselor: să fie concentrați călugării și călugărițele în câteva mănăstiri și să le fie interzisă circulația (o variantă de domiciliu obligatoriu). De asemenea, se avea în vedere și desființarea atelierelor și a școlilor monahale de toate gradele, precum și introducerea unor norme restrictive de intrare în monahism. Această variantă avea și ea „dezavantajele” ei, după părerea lor, deoarece se crea „pericolul” constituirii unor „centre dușmănoase” și mai puternice și creșterea rezistenței călugărilor și călugărițelor și influențarea credincioșilor din satele situate în vecinătatea mănăstirilor. Întrucât pericolele enunțate puteau avea urmări greu de cuantificat, de prevenit și de controlat, s-a renunțat și la această variantă.

Studiul realizat de Ministerul Cultelor (1953), recomanda a *doua variantă*, care ar părea mai simplă: desființarea pur și simplu a monahismului. Neajunsul acestei soluții era acela că „ar însemna să lărgim mult terenul de luptă și, în loc să avem de-a face numai cu monahi, să avem și grija maselor influențate de aceștia, a celor încă «neridicați» științific, care cred încă în ei. Întrucât organizațiile religioase trăiesc și au putere prin aderența pe care o au în masă, orice măsură radicală îndreptată împotriva lor ar trezi nemulțumiri, care ar fi folosite ca apa tulbure pentru «acțiuni dușmănoase» de natură politică. Efectele defavorabile ar fi incomparabil mai mari decât acțiunea «defavorabilă» pe care o pot desfășura călugării în prezent”. Singura soluție justă și posibilă văzută era limitarea monahismului în latura lui «păgubitoare» și a posibilității de a influența masele în această direcție. Această limitare trebuia să se facă pe trei laturi: organizatorică, economică și ideologică¹⁵.

Această variantă coincide oarecum cu „soluția” acceptată și de raportul lui Al. Drăghici care presupunea, pe de o parte, luarea de măsuri menite să scoată masele de credincioși de sub influența mănăstirilor, iar pe de altă parte, să se limiteze posibilitățile mănăstirilor de a recruta noi călugări. Realizarea proiectului viza trei planuri: politic (ideologic), economic și administrativ. În plan ideologic se preconiza inițierea unei campanii imediate și directe pentru combaterea misticismului, însoțită de măsuri pregătitoare, orientate spre:

¹⁴ Arhiva Ministerului cultelor, *dos. cit.*, p.13.

¹⁵ *Ibidem*, p. 13.

a) cunoașterea fenomenelor naturii și explicarea lor clară, pe măsura puterii de înțelegere a țăranilor, cu accent „asupra părților care demonstrează contradicțiile cu Biblia”;

b) alegerea cu grijă a filmelor ce rulează la căminele culturale sătești și la caravanele cinematografice;

c) discreditarea călugărilor și a călugărițelor prin exploatarea în presă a unor delictе, vicii etc. (metodă folosită cu succes și astăzi).

Măsurile economice aveau în vedere limitarea producției realizate în atelierele din mănăstiri, cu excepția exportului, care trebuia preluat progresiv, pe măsură ce se constituiau cooperative sau întreprinderi de stat similare. Pe cale administrativă, se propunea o intervenție hotărâtă a statului pentru introducerea unor restricții severe de natură să limiteze tot mai mult numărul celor ce doreau să intre în viața monahală, mai ales al minorilor, care, în lipsa altor posibilități, băteau la poarta mănăstirilor pentru a fi primiți ca ucenici, frați sau elevi în școlile elementare. Se vorbea în raport și despre „stârpirea vagabondajului călugărilor și călugărițelor, interzicerea învoirilor acordate acestora, supunerea unor controale medicale în vederea eliminării celor cu „boli molipsitoare”, închiderea treptată a locașurilor deservite de cel puțin cinci călugări etc”. Studiul realizat în 1953 recomanda mai multe măsuri, pentru limitarea numărului de călugări în mănăstiri, dintre care amintesc doar câteva mai relevante:

- obligația strictă de a locui în mănăstiri (aceasta i-ar face pe cei înclinați spre vagabondaj să plece singuri din monahism);

- trierea tuturor și eliminarea celor considerați suspecti și a celor care au desfășurat o activitate contrară constituției și legilor în vigoare;

- reguli stricte privind condițiile în care pot fi deschise noi mănăstiri;

- condiții mai grele pentru primirea în mănăstiri și anume: interzicerea intrării în monahism la o vârstă prea timpurie, înainte de satisfacerea serviciului militar și a obligațiilor școlare;

- acceptarea unei persoane în mănăstire era condiționată de o autorizație din partea statului¹⁶.

Pentru a diminua influența mănăstirilor în viața publică, pentru a le îngreuna dezvoltarea și a determina închiderea lor, mănăstirile au fost lovite mai ales din punct de vedere economic. Iată, de

¹⁶ *Ibidem*, p. 20.

pildă, una din restricțiile în acest sens: monahii erau obligați să trăiască numai din munca lor. Aceasta presupunea organizarea numai în spațiul mănăstirii a atelierelor de obiecte religioase, tipografii, legătorii, fabrici de lumânări etc., în condițiile în care li s-au luat averile și terenurile. Prin excepție, unor mănăstiri li se permitea înființarea de ferme, grădini, livezi, iazuri, dar numai pentru uzul propriu. Proprietatea surselor generatoare de venituri fără muncă (case de închiriat) sau în care se folosesc salariați erau revizuite în spiritul legilor în vigoare. În plus, munca ar mai avea avantajul că i-ar ține ocupați, „știind că inactivitatea e teren prielnic pentru misticism¹⁷”. Sub aspect economic, mănăstirile urmau să fie supuse, fără excepție, dispozițiilor fiscale și economice în vigoare. Desfacerea produselor avea să se facă prin cooperative sau magazine de stat, pentru a se evita pretextul plecării călugărilor în țară, precum frecventarea prea deasă a mănăstirilor de către cumpărători.

Viața interioară a mănăstirilor trebuia să fie organizată după principiul de obște. „Acest principiu are și unele dezavantaje, pentru că întărește disciplina și solidaritatea, dar are și avantajul că monahii pot fi mai bine controlați și supravegheați, dacă se va avea grijă ca personalul de conducere să fie bine ales; atunci avantajele cresc considerabil¹⁸”. Documentul vorbește despre propuneri pentru limitarea influenței ideologice, care ar trebui puse în practică de către Ministerul Cultelor. Amintesc doar câteva asemenea propuneri, pentru a vedea care era mentalitatea și perfidia cu care regimul căuta să controleze și să dilueze monahismul românesc:

- limitarea monahismului la rosturi strict religioase și lichidarea ultimelor acțiuni cu caracter social pe care le-ar mai avea;
- stareții mănăstirilor trebuie să inspire încredere totală; numirea lor trebuie să aibă și acordul statului;
- interzicerea vagabondajului sub sancțiunea excluderii din monahism sau a desființării mănăstirii, dacă e vinovată conducerea;
- stricta reglementare a cazurilor de plecări cu misiuni din mănăstire;
- aplicarea de dispozițiuni contra călugărilor care se dedau la acțiuni mistice dăunătoare cu influență asupra maselor;
- pelerinajele și procesiunile să aibă loc numai cu aprobarea șefului Bisericii respective și cu știrea Ministerului Cultelor;

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 21.

- supravegherea contactului cu masele, pentru a evita ca mănăstirile să fie folosite ca „instrumente de manevră politică”¹⁹.

2. Pregătirea intelectuală a monahilor în această perioadă de prigoană

Patriarhul Iustinian a inițiat un program de ridicare a nivelului cultural al călugărilor și călugărițelor care nu aveau cele 7 clase elementare ale învățământului obligatoriu. În anul 1958 existau deja 56 de școli monahale, profesorii fiind recrutați dintre absolvenții de seminar. Aceste școli erau frecventate de tot personalul mănăstirii care nu împlinise vârsta de 40 de ani²⁰. Cadrele Securității nu vedea cu ochi buni pregătirea personalului monahal în aceste școli. Seminariile monahale erau adevărate instituții de pregătire și organizare a elitei călugărești care, potrivit Securității, cultiva intens un spirit mistic contrar regimului de «democrație populară». Într-un referat al D.G.-S.S. din 1958 se menționează atitudinea și concepția patriarhului pe care o avea față de mănăstiri, de pregătirea intelectuală și rolul monahilor în Biserică. Mănăstirile trebuie să fie, zicea el, „ca un far care luminează în mijlocul mării drumul corăbiilor”. Punea accentul pe „organizarea unei vieții temeinice” în mănăstiri și pe „rolul de misionari” al călugărilor și călugărițelor²¹. Seminariile monahale aveau ca scop pregătirea unei „elite monahale” și organizarea lor făcea parte dintr-un plan care tindea să redea mănăstirilor „rolul și rostul lor de odinioară”. Iustinian a acordat o atenție deosebită cultivării și pregătirii intelectuale a monahilor. Anterior instalării lui Iustinian ca patriarh, seminariile monahale erau frecventate de cca. 90 călugării și călugărițe, iar institutele teologice, de numai 3-4 călugări. Situația aceasta se schimbă radical după ce el preia conducerea B.O.R. Astfel, la Seminarul monahal de la Agapia frecventau 53 de călugărițe, la Seminarul monahal de la Horezu frecventau 70 de călugărițe, iar la școala de cântăreți de la Neamț frecventau 20 de călugări. De asemenea, Institutul Teologic din București avea 21 de călugărițe și 30 de călugări studenți, la care se mai adăugau cinci călugări înscriși la doctorat. De aceea, Patriarhului i se reproșa că a părăsit linia

¹⁹ *Ibidem*, p. 22.

²⁰ ***, *Viața Monahală în ultimii 10 ani*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVI, 1958, nr. 5-6, p. 509.

²¹ Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist 1945-1958*, vol. I, Ed. INST, București, 2001, p. 322.

tradițională a B.O.R., permițând și încurajând frecventarea de către călugări a Institutului Teologic, fapt nemaiîntâlnit în Ortodoxie până atunci, ca să fie călugărițe licențiate sau doctori în teologie²².

În pofida limitării libertății religioase, datorită abilității Patriarhului și măsurilor luate de el, s-a ajuns la o situație paradoxală: înviorarea vieții mănăstirești într-o perioadă de teroare și de suprimare a libertății umane. Ori, asemenea realitate nu putea fi mult timp tolerată, astfel încât, din inițiativa autorităților atee, *Regulamentul școlilor de cântăreți și al seminarilor* a fost modificat, iar secția monahală de pe lângă Seminarul Teologic Neamț a fost desființată.

Aceste măsuri au generat o stare de adâncă îngrijorare, după cum rezultă și din memoriul adresat Patriarhului Iustinian și Sfântului Sinod la 16 septembrie 1956 de un grup de 19 monahi între care s-au numărat arhimandriții Benedict Ghiuș, Sofian Boghiu și protosinghelul Ioasaf Popa. „Din convorbirile noastre cu unii conducători și proeșoși ai mănăstirilor”, se spunea în memoriu, „am constatat că opinia monahală este adânc îngrijorată de desființarea unicei secții monahale pentru cultivarea monahilor. Această îngrijorare este cu atât mai alarmantă cu cât preoții monahi și duhovnicii mănăstirilor se răresc, iar alții nu pot fi hirotonisiți decât cu absolența seminarului. Dar nu numai atât, clericii monahi cu pregătire superioară sunt, de asemenea, necesari în mănăstirile de maici, în administrația mănăstirească și bisericească, la catedralele eparhiale, în învățământ, precum și în lucrarea misionară atât de actuală”.

În finalul memoriului, călugării propuneau reînființarea unei școli monahale care să funcționeze pe lângă școala de cântăreți bisericesti și Seminarul Teologic de la Curtea de Argeș. Acțiunile autorităților comuniste îndreptate împotriva Bisericii și a monahismului prin intimidarea celor cu responsabilități de conducere și obstrucționare a procesului pregătire a personalului monahal reiese dintr-un raport din 2 octombrie 1959, adresat Direcției a III-a M.A.I., unde agentul respectiv menționează: „...Patriarhul, printr-o decizie din 11 septembrie 1959, a aprobat funcționarea seminarului monahal de la Mănăstirea Agapia. Pentru deschiderea acestui seminar, a fost trimis ca delegat numitul Mântulescu, din Cadrul Patriarhiei București, pentru ca la 1 octombrie să facă deschiderea seminarului. În baza dispoziției primite de la împuternicitul regional Bacău, Departamentul Cultelor, aceste s-a deplasat la Mănăstirea Agapia, unde

²² *Ibidem*, p. 323.

a găsit pe numitul Mântulescu, căruia i-a pus în vedere că în conformitate cu statutul, nu va putea proceda la deschiderea seminarului.

În această situație, acest Mântulescu nu a procedat la deschiderea seminarului și a cerut relații la patriarhie în acest caz, așteptând rezultatul mai important de semnalat este faptul atitudinii stareței Veronica Constantinescu, care de față împuternicitul Cultelor regional, cât și față de inspectorul general din Departamentul Cultelor, Vasilescu, a declarat că, dacă așa stau lucrurile, fără aprobarea scrisă a patriarhului care să anuleze decizia din 11 septembrie 1959, nu poate să recunoască această hotărâre. De asemenea, sus numita, în conformitate cu noul statut, trebuie să se supună Mitropoliei din Iași, întrucât, până la apariția noului statut, aparțineau direct de patriarhie, în care sens, de asemenea a declarat că ea ca șef direct recunoaște numai pe patriarh, căruia i se adresează în orice problemă va avea de rezolvat privind Mănăstirea Agapia²³.

Una dintre explicațiile încercării de suprimarea a seminariilor monahale o oferă chiar Al. Drăghici: Călugării și călugărițele, de astă dată mai bine pregătiți din punct de vedere dogmatic, reușesc cu mai multă ușurință să-și impună concepțiile lor unui număr însemnat de elemente înapoiate, izbutind să le tragă la mănăstiri²⁴. Problema pregătirii intelectuale a clericilor, a personalului monahal și a pregătirii candidaților pentru scaunele episcopale a fost abordată și de mitropolitul cărturar Nicolae Bălan²⁵ într-o scrisoare adresată în anul 1947 prim-ministrului Petru Groza²⁶.

²³ ACNSAS, fond Documentar, dosar 71, f. 169-169v, apud George Enache, Adrian Nicolae Petcu, *Monahismul Ortodox și Puterea Comunistă în România anilor 50*, Editura Prtener, Galați, 2009, p. 109-110.

²⁴ Vasile Cristian, *art. cit.*, p. 166.

²⁵ Mitropolitul Nicolae Bălan s-a născut la 27 aprilie 1882, în părțile Bistriței. A urmat gimnaziul grăniceresc la Năsăud și Facultatea de Teologie la Cernăuți, unde a luat și doctoratul. Face studii de specialitate la Breslau. Între 1905-1920 este profesor de Dogmatică, Apologetică și Morală la Sibiu. La 14 februarie 1920 a fost ales Mitropolit al Ardealului. A fost preocupat de pregătirea viitorilor ierarhi, profesori de teologie, consilieri, etc. A trimis mulți tineri la studii în țară și peste hotare. Mitropolitul Nicolae Colan, episcopul Nicolae Popovici, profesorii Nicolae Terchilă, Dumitru Stăniloae, Nicolae Neaga, Liviu Stan, Grigorie Marcu, Dumitru Călugăr, Teodor Bodogoe, Nicolae Balca, mitropolitul Nicolae Mladin și mulții alții. (Pr. Prof. Ion Vicovan, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Ed. Trinitas, Iași, 2002, p.248).

²⁶ Multele și importante griji de ordin politic căroră aveți să le faceți față în aceste vremuri de răscruce pentru viața poporului nostru socotesc că nu vă dau răgaz să vă ocupați și de problemele bisericesti atât cât știm că o cere inima domniei voastre, atât de legată de viața noastră bisericească. De aceea, vă rog să-mi îngăduiți ca, în baza cunoștinței vechi ce ne unește și având calitatea de

3. Situația dinaintea Decretului 410

Afluxul tinerilor spre așezămintele monahale a reprezentat o altă cauză a ciocnirii dintre mănăstiri și autorități. Dacă în școli, licee și întreprinderi a luat naștere o agresivă propagandă comunistă asupra tinerilor, în mănăstiri acest „bombardament” ideologic nu-și atingea ținta deoarece, conform Securității, „tinerii de aici se aflau sub influența unei educații mistice”. Cum propagandistii PMR nu puteau face propagandă și în mănăstiri pentru „a lămurii și dinamiza” personalul în sensul dorit de regim, exodul tinerilor spre lumea monahală trebuia oprit. Însă rezolvarea problemei

cel mai vechi membru al Sinodului arhiepiscopiei din Sibiu, să vă supun atenției domniei voastre, în mod personal, câteva din punctele cu caracter mai urgent ale unui program de politică bisericească, a căror înfăptuire, dacă ar urmări-o onoratul guvern ce-l prezidați, ar binemerita și de la neam și de la Biserică.

Am observat în Biserica din vechiul Regat lipsa unor candidați cu pregătire serioasă pentru scaunele de ierarhi. Cauzele socotesc că sunt în general următoarele două: a) mănăstirile aflându-se într-o stare culturală inferioară, nu pot da din sânul lor elemente apte pentru o asemenea misiune de cărmuitor de suflete; b) ierarhii fie că s-au recrutat din preoți căsătoriți, fie că au fost aleși dintre monahi, n-au fost și nu sunt preocupați de grija de-a crește o pleiadă de tineri din care să se recruteze viitorii conducători ai Bisericii. Deci, de câte ori ajunge vacant un scaun episcopal, se fac tot felul de combinații străine de interesele Bisericii. Biserica trebuie să aibă în jurul fiecărui scaun episcopal un stat major de clerici culți, care trebuie formați și educați nu numai în școlile teologice din țară, ci și în școlile alese din străinătate, de unde pot aduce impresii și învățăminte bune de aplicat în viața noastră bisericească. În lipsa unei astfel de pleiade de tineri pregătiți, de câte ori se pune problema ocupării unui scaun devenit vacant, decide întâmplarea combinată cu cele mai pătimase intrigii: ajunge că unui preot i-a murit soția sau a divorțat, ca să se socotească vrednic de a fi episcop și să pună în mișcare tot felul de mijloace și forțe străine de idealurile Bisericii, ca să-și realizeze scopul.

Alegerile nu mai promovează la conducerea Bisericii elemente care să se fi distins prin munca, prin cultura, prin caracterul lor. Iar urmările unor astfel de practici, ne dăm seama cu toții, cât de păgubitoare sunt pentru Biserică și pentru viața poporului în general. La noi, în Ardeal, deși n-am avut mănăstiri, selecțiunea aceasta s-a făcut de la Mitropolitul Andrei Șaguna încocoace datorită grijii ierarhilor de a pregăti elemente serioase prin trimiterea la studii în străinătate, dar și datorită unor împrejurări ce făceau ca oamenii cu însușiri alese și cu frumoasă cultură să se devoteze Bisericii. Datorită acestui fapt, după unirea politică de la 1918, Biserica din Ardeal a avut elemente suficiente pentru ca să le așeze în fruntea episcopilor nou înființate, iar pe cele vechi să le învioreze.

Mai târziu, locul acelor bărbați din generația mai veche l-au ocupat elemente tinere, formate în mare parte prin înțelegerea ce am dat-o eu acestei probleme. Astfel, în scaunele episcopale din Ardeal se găsesc azi bărbați bine pregătiți, care, la rândul lor, vor pregăti elemente bune pentru necesitățile de viitor. Cum poate ajuta statul remedierea acestei situații? Desigur problema pregătirii elementelor de valoare pentru

nu era tocmai ușoară, deoarece stareții și duhovnicii atrăgeau tinerii ce împrăștiu obștea, educându-i tradițional, formând caractere, oameni cu demnitate care aveau râvnă spre cele sfinte, lucrând cu drag în ateliere să aducă beneficii mănăstirilor²⁷.

Nemulțumit la 16 septembrie 1958, D. Dogaru, secretar general la Departamentul Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri, a trimis forurilor conducătoare o notă în care mai întâi informa despre „nemulțumirile Patriarhului Iustinian”, provocate de decizia U.C.-C.O.M. de a nu mai da comenzi mănăstirilor cu începere de la 1 ianuarie 1959, apoi aducea la cunoștință celor în drept că a venit timpul ca „problemei mănăstirilor să i se acorde o atenție specială”. Supărat de îndrăzneala patriarhului, el atrăgea atenția „că numărul călugărilor și al călugărițelor crescuse peste măsură” și că această situație nu mai poate fi tolerată, iar patriarhului trebuie să-i intre bine în cap că „scopul comenzilor date de U.C.C.O.M. a fost de a da de lucru călugărițelor și de a stârpi vagabondajul și cerșetoria acestora și nu acela de a da prilej starețelor de a recruta tinere fete în monahism, cum s-a întâmplat în toate mănăstirile”²⁸.

Învinuind BOR că nu a examinat niciodată creșterea numărului mănăstirilor și a călugărilor în raport cu nevoile reale ale Bisericii și cu posibilitățile de întreținere a noilor veniți, Dogaru atrăgea atenția asupra următoarei concluzii: „Conducerea Bisericii Ortodoxe nu a luat nici o măsură față de pătrunderea în monahism a unor elemente criminale, reacționare sau leneșe, care au căutat să facă din mănăstiri focare ostile regimului roșu”. Grijiu peste măsură

scaunele de ierarhi este o problemă a Bisericii și ea trebuie să și-o asume în mod direct. Dar, ca să-și ia asupra ei împlinirea acestei datorii, credem că ar fi bine ca domnia voastră, Domnule prim-ministru, să atrageți atenția organelor supreme bisericești asupra ei, printr-o adresă din partea domniei voastre, promițând totodată sprijinul efectiv al guvernului. Sprijinul acesta l-ați concretiza punând în vedere un număr de burse pe care statul le-ar pune la dispoziția Bisericii pe seama unor absolvenți foarte bine selecționați ai Facultăților și Academiiilor teologice ca să meargă la studii în străinătate. Înapoiindu-se acești tineri în țară, ierarhii ar avea datoria de a-i ajuta la dezvoltarea culturii și personalității lor, aplicându-i cu posturi de răspundere din centrele eparhiale. La ei ar face apoi Biserica apel, când s-ar pune problema întregirii vreunui scaun episcopal. Domnia voastră, ajutând la pregătirea unor astfel de tineri, v-ați câștiga un titlu nepieritor la recunoștința lor și a Bisericii...” (Sibiu, 10 februarie 1947). Pr. Prof. Adrian Gabor, *Biserica Ortodoxă Română și regimul comunist (1945-1964)*, curs ms., București, 2006-2007, pp. 211-212.

²⁷ C. Vasile, *art. cit.*, p. 167.

²⁸ C. Aioanei, C. Troncotă, *Desfășurați mănăstirile*, *art. cit.*, p. 30.

de soarta regimului amenințat de „elementele dușmănoase” din mănăstiri, el propune să se ceară Bisericii Ortodoxe să admită unele schimbări de fond²⁹.

La rândul lui, ministrul de Interne, Generalul colonel Alexandru Drăghici, a trimis Direcției a III-a a Securității un exemplar al acestei note, cu următorul ordin: „Să se dezvolte mai mult ca un plan în timp și cu termen de executare”³⁰. Cu textul acestui raport D. Dogaru, a venit și la ședința Sfântului Sinod din 15 decembrie 1958

²⁹ Sinodul episcopilor să-și asume personal responsabilitatea pentru noile admiteri în monahism, modificând art. 11 din Regulament, în sensul că episcopul, și nu starețul, să aprobe intrarea provizorie (de încercare) în mănăstire;

- episcopii să controleze ca noii candidați să îndeplinească toate celelalte condiții cerute de regulament și de canoane;

- să se evite admiterea minorilor;

- numărul noilor admiși să țină seama de posibilitățile de întreținere pe care le au mănăstirile și de nevoile reale ale Bisericii, de măsura în care ei pot lucra pentru nevoile Bisericii și nu pentru piață sau export, ca în prezent;

- să se reducă numărul schiturilor și mănăstirilor prin concentrarea călugărilor în locurile cu posibilități de cazare;

- să se excludă din mănăstiri toți călugării care, prin trecutul lor sau prin atitudinea lor politică de azi, nu au nimic în comun cu călugăria. De asemenea, să fie excluși și cei care nu îndeplinesc condițiile regulamentului în vigoare;

- să nu fie hirotoniți preoți sau diaconi călugări care nu au studiile necesare preoților de mir;

- să se reglementeze cu strictețe ieșirile și învoirile din mănăstiri;

- BOR să facă o analiză a nevoilor reale de călugări și a posibilităților de întreținere a acestora și să nu mai conteze în viitor pe sprijinul masiv și organizat al statului;

- să se desfășoare o muncă sănătoasă de îndrumare și orientare a călugărilor și călugărițelor prin reorganizarea programului cursurilor școlilor monahale;

- să se înceteze acțiunea de recrutare de călugărițe care vizează îndeosebi fetele tinere. Îndreptarea spre mănăstire să fie un act personal al celei în cauză, nu rezultat al promisiunilor și propagandei ce se fac în prezent de unele starețe și călugărițe;

- în funcție de îndeplinirea condițiilor de mai sus, să se dea dispoziție U.C.-C.O.M.-ului să mențină provizoriu sistemul actual, însă la volum redus la 50%, pentru a nu mai încuraja noi intrări în monahism și pentru a evita, totuși, dezorganizarea bruscă a mănăstirilor;

- împuternicirii Departamentului Cultelor să fie autorizați să sprijine organele locale în plasarea în câmpul muncii a călugărițelor care doresc să părăsească monahismul;

- comitetele executive ale sfaturilor populare, școlile și căminele culturale să se ocupe de minorii care vor să plece la mănăstiri, analizând cauzele (orfani, copii mulți la părinți, lipsă de orientare etc.), luând măsuri de îndrumare a lor în vederea plasării și calificării într-o meserie;

- patriarhul să examineze toate acestea și să ia măsuri.

³⁰ C. Aioanei, C. Troncotă, *Desfășurarea mănăstirilor*, art. cit., p. 31.

unde a reproșat conducerii BOR că „încălcarea unor dispozițiuni ale regulamentului de organizare și funcționare a mănăstirilor a dus la existența unei stări de lucruri... ce prezintă pericol pentru ordinea publică și securitatea statului nostru”³¹. Drept urmare, el a recomandat membrilor Sfântului Sinod, pentru „stăvilirea și lichidarea acestei situații” următoarele măsuri:

- modificarea regulamentului de organizare și funcționare a mănăstirilor „care să asigure un personal monahal de bună calitate morală și creștinească”;
- excluderea din monahism a celor care au suferit condamnări, arestări sau care prin trecutul lor „nu pot face cinste Bisericii”;
- scoaterea din mănăstiri a celor care nu aveau 7 clase sau a căror prezență în mănăstire era contrară regulamentului;
- fixarea pentru fiecare mănăstire a unei limite maxime de viețuitori;
- închiderea mănăstirilor și schiturilor găsite „necorespunzătoare pentru monahism” ori schimbarea destinației acestora³².

La doar câteva zile de la intervenția lui Dogaru în Sfântul Sinod, la 19 decembrie 1958, a fost întocmit un nou referat care conținea „solicitarea Departamentului Cultelor de a fi sprijinit” în punerea măsurilor enumerate în practică. Neîncrederea respectivei instituții în membrii Sfântului Sinod al BOR era întemeiată, deoarece cei mai mulți dintre ei încercau să se opună și să nuanteze măsurile ce le fuseseră „sugerate”. Conducerea M.A.I. considera că Securitatea putea ajuta Departamentul Cultelor oferindu-i date despre situația exactă a mănăstirilor și schiturilor din țară, poziția topografică, valoarea lor istorică sau arhitectonică, capacitatea de cazare, despre trecutul și „activitatea dușmănoasă” a unor călugări, călugărițe și altor elemente din rândul personalului deservent. Miliția era chemată să sprijine acțiunea cu datele existente în evidența populației și altele. Pentru asigurarea caracterului secret al măsurilor, a prevenirii stărilor de agitație în cadrul mănăstirilor și în afara lor, se propunea o colaborare strânsă între Departamentul Cultelor și M.A.I. Finalizarea acestei colaborări a reprezentat-o apariția Decretului de Stat nr. 410/28 octombrie 1959.

Pe baza datelor furnizate de M.A.I., Departamentul Cultelor elaborase proiectul pentru noul regulament de organizare și funcționare

³¹ A.S.R.I., fond „D” nr. 7729, pp. 482-484.

³² C. Aioanei, C. Troncotă, *Contra armatei... art. cit.*, p. 5.

al mănăstirilor ale cărui prevederi puneau în aplicare concluziile lui Al. Drăghici. Astfel, represiunea contra slujitorilor Bisericii nu mai întâmpina nici o piedică legală. Însă mai înainte de apariția Decretului 410, pe 27 martie 1959 au fost scoși din viața monahală zeci de călugări și frați, călugărițe și surori doar pe baza unor tabele care îi calificau drept „elemente nesigure”. Măsura represivă avea drept suport informații neverificate sau pur și simplu inventate. În majoritatea cazurilor, listele conțineau nume ale unor persoane ce, conform Decretului 410, ar fi putut rămâne în mănăstiri, deoarece aveau studii teologice sau întruneau vârsta prevăzută în Decret. Atunci au fost alungați din Mănăstirea Slatina (Suceava), un număr de 11 călugări și frați. Totodată, se anticipau anumite epurări și se luau măsuri asiguratorii ca aplicarea decretului să nu lase vreo porțiță celor vizați. Locașurile de rugăciune rămase fără slujitori ca urmare a acestor liste au fost desființate sau li s-a da altă destinație. Întreaga operațiune s-a desfășurat cu implicarea directă a Securității, căreia i s-a aprobat să acționeze în numele organelor de miliție. Zelul cu care principala forță de represiune s-a angajat în această operațiune de „curățire” a mediului duhovnicesc s-a lovit de opoziția unor clerici din conducerea BOR, care întreprindeau diferite manevre pentru împiedicarea și sabotarea măsurilor luate de stat, inclusiv prin târăgănarea aplicării totale și la timp a programului preconizat³³.

4. Atitudinea Patriarhului Iustinian

Așa cum își asumase responsabilitatea, Patriarhul Iustinian s-a străduit să creeze condiții pentru educarea, îmbunătățirea vieții duhovnicești și ridicarea prin cultură a monahismului românesc. În acest sens, așa cum am amintit deja, a înființat seminariile monahale: unul de călugări, la Mănăstirea Neamț și două de călugărițe, la Agapia și Horezu. A înființat școli monahale de trei ani în mănăstirile mari. De asemenea, în mănăstirile mari se țineau sinaxe săptămânale, susținute de călugării mai îmbunătățiți, care se ghidau după o programă analitică emisă de Patriarhie (de ex. *Administrația Patriarhală* cu nr. 906/ 1957)³⁴. Totodată, a introdus munca organizată în atelierele meșteșugărești în aproape toate mănăstirile, cu scopul de a asigura supraviețuirea acestora și, implicit, de a demonstra

³³ C. Aioanei, *Contra armatei negre*, art. cit., p. 9.

³⁴ Arhiva Mănăstiri Sihăstria, Idem, *Procese Verbale ale consiliilor duhovnicești și conferințe duminicale*, dosar 13/1958.

comuniștilor atei „utilitatea” călugărilor și a călugărițelor. *Regulamentul pentru organizarea și funcționarea mănăstirilor*, elaborat sub supravegherea autorităților comuniste în timpul patriarhatului său, prevedea obligativitatea frecventării, de către personalul monahal, a școlilor monahale și meșteșugărești. Pentru tunderea în monahism era necesară absolvirea școlilor monahale cu durată de trei ani, după programa specială întocmită de Sfântul Sinod.

Aceasta prevedea două ore de studiu zilnic pentru obiectele religioase și cel puțin șase ore activitate în ateliere. Numai absolvenții acestei școli puteau fi tunși în monahism³⁵. La finalizarea școlii se elibera un certificat de calificare meșteșugărească³⁶ într-o meserie, act care era solicitat la dosarul de tundere în monahism. Aceste condiții de intrare în monahism constituiau o manevră abilă a patriarhului la presiunea regimului comunist căreia Biserica trebuia să țină piept. La una dintre sinaxele cu stareți și starețe, Patriarhul Iustinian a evidențiat importanța și locul rugăciunii în viața duhovnicească: „Dar să se știe că rugăciunea primează în mănăstire, munca fiind pe al doilea plan. Nu putem să sacrificăm ceea ce viața noastră monahală are esențial, adică rugăciunea, pentru a promova munca”³⁷.

Liniștea relativă de care s-a bucurat monahismul a durat până în anul 1959, când s-a emis decretul 410, care a scos din mănăstiri mai mult de jumătate din efectivul total al viețuitorilor. Decretul a fost tributul pe care l-a plătit Biserica strămoșească și una din suferințele mari ale Patriarhului Iustinian Marina³⁸. Atunci, în vremuri de persecuție cruntă a monahismului, mulți călugări și călugărițe dezrădăcinați din mănăstiri au găsit ocrotire, ajutor, un cuvânt de mângâiere și îmbărbătare la păstorul cel bun, Patriarhul Iustinian. A iubit mult mănăstirile și călugării, identificându-se cu suferința și necazurile lor. În anul 1959 a fost unul din puțini ierarhii ai BOR, care avut curajul să protesteze energic împotriva decretului 410 și a desființării seminariilor monahale. Această atitudine a deranjat regimul totalitar, fapt pentru care a fost trimis la Schitul Dragoslavele, unde

³⁵ *** , *Regulamentul pentru organizarea și funcționarea administrativă și disciplinară a mănăstirilor*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. LXXI, 1953, nr. 4, p. 394.

³⁶ Patriarhul dorea prin aceasta să demonstreze comuniștilor că monahii nu sunt trântori într-o societate în care noțiunea „muncă” era la mare cinste.

³⁷ Pr. Icon. Stavr. Gavriil Burza, *Aspecte din prigoane împotriva Bisericii*, în „Telegraful Român”, an. 139, Sibiu, 1-15 iulie 1991, nr. 25-28, p. 3.

³⁸ *Ibidem*.

i s-a fixat domiciliu forțat timp de șase luni³⁹. Astfel, el însuși a gustat din potirul amar al surghiunului, în timp ce călugării erau scoși din mănăstiri. Într-un raport al Securității, din 28 mai 1959, găsim amănunte despre modul în care era percepută atitudinea și politica abordate de Patriarh față de noile măsuri represive luate de Guvern împotriva Bisericii⁴⁰.

Patriarhul, prin nuanțări și interpretări date Decretului 410, a încercat să limiteze numărul mare de călugări și călugărițe ce urmau să părăsească mănăstirile. Pentru acest scop a propus ca, pe lângă cei care au seminarul și institutul teologic, să fie considerați cu pregătire și să rămână în mănăstiri și absolvenții seminariilor monahale de grad elementar, indiferent de vârstă. De asemenea, să rămână personalul tânăr cu rude în cadrul obștii, bătrâni care necesitau îngrijiri permanente. Totodată, a sugerat ca monahiile proprietare ale unui imobil în mănăstire, vizate să părăsească mănăstirea, să rămână pe loc. Sugera ca mănăstirile care au fost vizitate de persoane din străinătate să nu fie desființate, pentru a nu se altera imaginea României în Occident. Autoritățile comuniste n-au ținut seama de nici una de sugestiile Patriarhului Iustinian, care urmărea în mod deosebit apărarea călugărilor și călugărițelor.

Mai mult urmărirea Patriarhului a continuat astfel că într-un raport al DGSP privind atitudinea Patriarhului Iustinian se menționează: „Deși lumea democratică pusese mari nădejdi în buna credință a patriarhului, prin comportarea sa de după alegerea ca patriarh,

³⁹ După unele documente mai noi, se pare că Patriarhul Iustinian s-a retras de bună voie la Dragoslavele o lună de zile, timp în care a întocmit un memoriu adresat Guvernului, în care își arăta nemulțumirea față de Decretul 410.

⁴⁰ „În ultima vreme, Patriarhul Iustinian se manifestă tot mai alarmant în legătură cu unele evenimente ce au loc în cadrul Bisericii Ortodoxe. Toate acestea el le explică printr-o campanie de persecuție împotriva Bisericii Ortodoxe dusă de autoritățile de stat (...) de pe această poziție patriarhul acționează împotriva unor măsuri luate de conducerea de stat, încercând să contracareze aceste măsuri. Concludentă este și poziția sa față de excluderea din mănăstire a mai multor categorii de călugări. Într-o discuție cu mai mulți clerici a afirmat deschis că el nu va aplica dispozițiile departamentului cultelor cu privire la această problemă pentru că acestea nu ar fi în conformitate cu hotărârea Sinodului. El susține că în Sinod s-a hotărât să fie scoși numai acei călugări care nu corespund din punct de vedere al disciplinei interioare a fiecărei mănăstiri, iar scoaterea acestora să fie hotărâtă de stareții și exarhii respectivi. A convocat pe toți stareții din eparhia București cu care a întocmit lista de călugări ce trebuie scoși din mănăstiri, analizând situația lor conform aceluiași criteriu, neluând în considerare listele date de Departamentul Cultelor. (*Ibidem*, p. 21).

a izbutit să amăgească pe toți cei care l-au sprijinit. Ca arhiepiscop și apoi ca mitropolit, a fost pe linie democratică, schimbarea de front a făcut-o abia după alegerea ca patriarh. Atitudinea sa prezentă este absolut incorectă, atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere material, jucând pe două tablouri (...) uzând de poziția sa importantă pe care o are, a manevrat de așa manieră încât s-au desființat toate organizațiile preoțești și sindicatul, pentru ca preoții să nu mai poată face politică și deci să nu aibă cui se plânge de măsurile lui abuzive și despotice. Intenționează să facă din preoțime o masă de oameni ascultători numai de el, pentru ca la adăpostul unei mase preoțești să poată trata cu Partidul de la egal la egal, lucru absolut periculos pentru desfășurarea vieții religioase din Republică și străin spiritului Ortodoxiei, care s-a împotrivit totdeauna tendințelor cezaro-papiste ale mitropoliților și patriarhilor. S-a înconjurat numai de preoți și funcționari net reacționari, pe care i-a promovat în posturile de cea mai mare importanță...⁴¹.

Faptul că patriarhul susținea cu orice mijloace și încuraja pe călugări și călugărițe să nu plece din mănăstiri cu prilejul decretului 410 este menționat de o mulțime de note informative și rapoarte ale Securității⁴². Anul 1959 a fost poate momentul de cotitură, în care Patriarhul Iustinian, datorită atitudinii adoptate față de decret, a

⁴¹ Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu, *op. cit.*, p. 186.

⁴² „Principala opoziție cu privire la aplicarea Decretului 410, o manifestă în permanență patriarhul, care prin diferite manevre și acțiuni, încearcă să mențină încă un număr mare de elemente în mănăstiri...O asemenea atitudine refractară privind aplicarea decretului, patriarhul o dovedește și față de unii călugării care vin să i se plângă de situația lor și pe care îi îndeamnă să nu plece din mănăstiri” (*Ibidem*, ACNSAS, fond Documentar, dosar 71, apud George Enache, Adrian Nicolae Petcu, *Monahismul Ortodox, op. cit.*, p.130).

„Patriarhul stă însă pe aceeași poziție în legătură cu tineretul din mănăstiri care are școală monahală. Ori de câte ori are ocazie, asigură și încurajează pe călugărițele tinere, cu școli monahale sau seminar, să stea în mănăstiri că el are grija de ele”. (ACNSAS, fond informativ, dosar 701, vol. II, f. 132).

„...situația nou creată ca urmare a asigurărilor date de patriarh prezintă pericolul de revenire în mănăstiri a elementelor fanatice care plecaseră și îngreuiază aplicarea în viitor a prevederilor decretului 410. O dovadă în plus a atitudinii de rezistență manifestată de patriarhul Iustinian Marina în aplicarea decretului, o constituie și tergiversarea nejustificată a ducerii lui la îndeplinire în mănăstirile din Arhiepiscopia Bucureștiului, de care răspunde direct și unde numărul elementelor plecate din viața călugărească este mult pre mic față de totalul călugărilor și călugărițelor care nu îndeplinesc condițiile”. (ACNSAS, fond Documentar, dosar 71, p. 429).

devenit deranjant și obositor, pierzând încrederea puterii comuniste, care îl susținuse oarecum în prima fază.

Patriarhului Iustinian i-au fost aduse de-a lungul timpului multe învinuiri, atât înainte de evenimentele sângeroase din decembrie 1989, cât și după. Atât documentele care astăzi ies la lumină, cât și reevaluarea momentelor istorice în care a trăit, la o distanță de aproximativ jumătate de secol, demonstrează faptul că a fost dedicat întru totul cauzei Bisericii și poporului drept-credincios pe care l-a păstorit cu mari sacrificii, cu discernământ și înțelepciune, în vremuri potrivnice, de mare persecuție anticreștină.

5. Concluzii

În 2009 se împlinesc 50 de ani de la tristul eveniment antimonal și anticreștin din 1959, care a schingiuit monahismul românesc, prin monahii care au fost izgoniți din mănăstiri, apoi urmăriți, hăituiți și batjocoriți diabolic. Decretul 410 a lăsat răni adânci în trupul Bisericii și în monahismul românesc; chiar dacă ele s-au vindecat odată cu trecerea timpului, cicatricile au rămas și sunt încă destul de vizibile. Acel moment a fost un examen, o probă de foc pe care monahismul românesc a trebuit să o treacă. În urma acestei grele încercări au rămas multe victime, lacrimi, drame și tragedii, conștiințe împovărate și o moștenire tristă.

Decretul a avut un impact năucitor în viața Bisericii și o mare remanență, căci a produs efecte de lungă durată, ce se resimt până astăzi. Putem vorbi de consecințe imediate precum: reculul economic și spiritual al mănăstirilor, brutala sfâșiere a unor destine umane etc. Din punct de vedere economic, mănăstirile au pierdut sursele de subzistență pe care le-au avut. Unele au fost desființate, spațiile lor primind altă destinație, așa încât, nici chiar și după 1989, nu au mai putut reveni la starea anterioară.

Efectele de durată sunt cele care au amplitudine mai mică pe moment dar, prin persistență și întindere, distrug mai mult, căci strivirea unor existențe, perversitatea unor minți, șantajul și delatiunea

„O serie dintre cei plecați, constatând că o serie de persoane care aveau o situație similară cu a lor nu au fost îndepărtați, s-au reîntors și ei în mănăstiri. La această stare de lucruri a contribuit în primul rând faptul că patriarhul Iustinian Marina a aplicat decretul în Arhiepiscopia Bucureștilor, așa cum a crezut de cuviință și în plus, verbal a aprobat unora din cei excluși să revină în mănăstiri”. (*Ibidem*, p. 39).

induse sub teroare, omorul legitimat prin lege, tortura fizică, batjocura drăcească, torturarea conștiințelor, angoasa unor existențe deturnate de la curgerea asumată conștient, bulversarea și pierderea identității, alterarea personalității s-au resimțit în mănăstiri atunci și au marcat evoluția ulterioară a monahismului, afectând societatea în ansamblu. Am fost jefuiți crunt de averea noastră duhovnicească; pentru a doua oară ni se fura tezaurul țării, de astă dată ca să fie distrus, căci acesta era scopul: distrugerea spirituală a poporului român. Cel mai mult însă a avut de suferit monahismul din punct de vedere duhovnicesc, deoarece călugării și călugărițele care au fost siliți să plece din mănăstiri erau somați să-și întemeieze familii, erau hăituiți și batjocoriți și adeseori ajungeau în închisoare. Aceasta a făcut ca Biserica să piardă cea mai mare parte din personalul care i se consacrase pentru o cauză sfântă. A pierdut oamenii, forța vitală și viitorul monahismului.

Probleme au fost întotdeauna, sunt și vor mai fi. Sf. Ioan Hristostom spune că multe sunt pricinile pentru care Dumnezeu îngăduie să vină încercările peste oameni. E necesar, așadar, să ne asumăm trecutul, așa cum a fost, cu bune, cu rele, și să găsim cele mai potrivite modalități de a reveni la o viață monahală autentică, conformă cu învățătura părinților filocalici. Nu trebuie să ne întoarcem la trecut, lucru de altfel imposibil, întrucât nimic nu este reversibil în întregime, dar putem scutura zgura istoriei recente a spiritualității noastre, având ca temelie tradiția autentică. Asumarea trecutului, fie el și amar, este necesară, căci ștergerea lui este echivalentă cu renegarea, cu anularea identității noastre. Alt risc ar fi repetarea aceleiași greșeli.

Avem nădejde în Dumnezeu și în Maica Domnului că necazurile, suferințele și jertfele pe care le-a dat monahismul din sânul său, vor rodi în generația următoare, care va regăsi drumul, va reînnoa firul slăbit al tradiției autentice monahale. Vedem în istorie că, atunci când Biserica sau monahismul a trecut printr-o criză, la puțin timp a venit și reșezarea și revenire ei în matcă. Uneori criza respectivă a făcut ca Biserica să odrăslească mai frumos ca o vie curățată de uscături: puținele mlădițe rămase cheamă la viața tăria rădăcinilor și cu o vlagă nouă înmuguresc frumos și rodesc bogat. Avem nădejde în mila Bunului Dumnezeu că rugăciunile și jertfele celor care s-au săvârșit și s-au sfințit în această viață monahală vor rodi în cei care astăzi le continuă viața și exemplul de suflet mântuitor.

Bibliografie

I. Arhive

Arhiva CNSAS, fond Documentar, dosar 71.

Ibidem, fond informativ, dosar 701, vol. II.

Arhiva Mănăstirii Sihăstria, *Procese Verbale ale consiliilor dubovnicești și conferințe duminicale*, dosar 13/1958.

Arhiva Ministerului Cultelor, Direcția de studii, *Considerații generale asupra monahismului*, dosar ms. nr. 85, vol. 11, inv. nr. 27, anul 1953.

Arhiva S.R.I.. fond „D” nr. 7729.

II. Volume și Studii

Aioanei, Constantin și Moraru, Frusinica, *Biserica Ortodoxă Română în luptă cu „diavolul roșu”* în „Altarul Banatului”, nr. 1-3/2001.

Aioanei, Constantin și Troncotă, Constantin, *Contra „armatei negre a călugărilor și călugărițelor”*, în „Magazin Istoric”, an XXX, nr. 1(346)/1996, republicat în „Vestitorul Ortodoxiei”, iulie 1996.

Idem, *Desființați Mănăstirile – un ordin care nu a mai sosit*, în „Magazin Istoric”, an XXXII, nr. 8(377)/1998.

Burza, Pr. Icon. Stavr. Gavriil, *Aspecte din prigoana împotriva Bisericii*, în „Telegraful Român”, an 139, Sibiu, nr. 25-28/1991.

Enache, George, Petcu, Adrian Nicolae, *Monahismul Ortodox și Puterea Comunistă în România anilor ‘50*, Editura Prener, Galați, 2009.

Gabor, Pr. Prof. Adrian, *Biserica Ortodoxă Română și regimul comunist (1945-1964)*, curs ms., București, 2006-2007.

Jela, Doina, *Lexiconul Negru*, Ed. Humanitas, București, 2001.

Păiușan, Cristina și Ciuceanu, Radu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, vol. I, (1945-1958), Ed. INST, București, 2001.

Vasile, Cristian, *Mănăstirile în perioada comunistă*, în „Altarul Banatului”, an XI, nr. 7-9/2000.

Vicovan, Pr. Prof. Ion, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Ed. Trinitas, Iași, 2002.

*** *Regulamentul pentru organizarea și funcționarea administrativă și disciplinară a mănăstirilor*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXI, nr. 4/1953.

*** *Viața monahală în ultimii 10 ani*, „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVI, nr. 5-6/1958.

**“The Romanian monastic life under
the Communist dictatorship between 1950 and 1959”**

Hierom. Cosma GIOSANU

The author of the historical research “The Romanian monastic life under the Communist dictatorship between 1950 and 1959”, Hieromonk Cosma Giosanu, presents on the basis of documents, the tragic situation of the monks and nuns of the Romanian Orthodox Church during the Communist regime of the last century. The oppression of the monks started with a concerted action in order to diminish the number of monks in the monasteries, the laws against those who wanted to follow a monastic life, the hard decrees limiting the recruitments of the monasteries, culminating with the infamous Decree 410, when all the young monks were banished from the monasteries and under compulsive laws were forced to join secular communities.